

grofice Buratti); „Na obali Save“ (u grofice Buratti); „Slavonska djevojka“; „U vrtu“ (prodano u Dresden); „Ličanin ovčar“; „Berba ruža u Bugarskoj“ (u dra. Jos. Franka); „Mlinovi na Savi“; „Đurđice“; „Žetva“; „Ulaz u vrt palače baruna Vraniczanyja“ (u istoga baruna); „Hercegovac“; „Prizor kod Jasenovca“ (u generala Joelsona u Lincu); „Trešnje“ (u dra. Mazzure); „Ribe“ i „Jabuke“ (u Jakoba Franka); „Noćno putovanje u saonicama“ (u dra. Stj. Miletića) itd.

2. Jan Karłowicz.

NAPISAO DR. D. BORANIĆ.

Jan Karłowicz potječe od stare litavske plemićke porodice. Rodio se 28. svibnja 1836. u Subortowiczama u guberniji wilanskoj. Gimnaziju je svršio u Wilni g. 1852. te se iste godine upisao u sveučilište u Moskvi. Tu je ostao četiri godine učeći nauke historičko-filologičke. Ispitna mu je radnja bila „De Lyeurgo eiusque legislatione“ (1857.). Sree ga je gonilo na dalje historičke studije, i on polazi na zagranična sveučilišta: godine 1857./8. sluša predavanja u Parizu, g. 1858./9. u Heidelbergu, god. 1859./60. u Bruxellesu. Potkraj g. 1862. boravi samo jedan semestar u sveučilištu berlinskom, jer se poradi očeve smrti morao vratiti kući, da preuzme imanje. Istom god. 1865. nastavlja nauke u Berlinu, gdje stječe doktorat raspravom „De Boleslai I. bello kiovensi“ (1866.). Hoteći se habilitirati za opću povijest u varšavskoj „szkole głównej“ preda fakultetu raspravu „Don Karlos, królewicz hiszpański, szkic biografiezno-historyczny“ (1867.), ali bi — zbog nekih ličnih uzroka — odbit. Zato se ostavi povjesnih studija i sasvim se dade na filologiju i uporednu mitologiju. Od-

sada živi kao privatni naučnjak na svome lijepom imanju u Wiszniewi; zalazi češće za granicu, više godina u naučnom poslu boravi u Heidelbergu, Dresdenu i Pragu; sudjeluje kod različitih kongresa, navlastito se svojim predavanjima ističe u međunarodnim kongresima orijentalistâ (Leyden 1883., Beč 1886., Stockholm 1889.). Godine 1888. preuzima s drugim godišnjakom redakciju „Wiste“ te je uređuje dvanaest godina, a uza to pripućuje mnoge članke u poljskim i stranim časopisima. Koliko bijaše cijenjen u domaćem i tuđem učenom svijetu, pokazuje i to, što je bio član više akademija i različitih folklorističkih institucija. Naša ga je akademija izabrala za člana dopisnika godine 1898. Umr'o je u Varšavi 14. lipnja 1903.

Jan Karłowicz stekao je u poljskoj nauci jedno od najčasnijih mjesta svojim radom u području filologije i folkloristike. Obadvije ove nauke on je izbavio od diletantizma, kojim su se one u Poljskoj s rijetkim izuzecima obrađivale prije, negoli se on pojavio. On je ove discipline preporodio upoznajući ih s pouzdanom naučnom metodom i otvorivši im nove, daleke poglede istraživanja. Što su se one danas tako krasno razvile, neprolazna je zasluga Jana Karłowicza. „Umr'o je naš vješti krmilar“, — veli M. Federowski o Karłowiczu — „ali na sreću ostao je iza njega plan i busola; za vesla dakle, pa složno i ustrajno plovimo putem, koji nam je on pokazao!“

Karłowiczeva filološka priprava pada u vrijeme, kad su lingvistici krčili nove putove Schleicher, Curtius, Fick, Steintal, Kuhn, Lazarus, Miklošić; on se temeljito upoznao s modernom tada filologičkom naukom i u njezinu smjeru živo je prionuo uz rad oko poljske filologije. Godine 1868. oglasi se člankom „Językoznawstwo w Polsce“ (Bibliot. Warszaw. IV.), u kojemu

je s novoga gledišta pretresao dotadašnji gramatički rad i već nagovijestio nov smjer, kojim bi valjalo poći u obrađivanju poljske gramatike. Tim smjerom pošao je on u svojim raspravama: „O języku litewskim“ (Rozpr. Wydz. filol. Akad. T. II., Kraków 1874.) i „Przyczynki do projektu wielkiego słownika polskiego“ (Rozpr. Akad. T. VI., Kraków 1876.). U obadvije ove rasprave pokazuje Karłowicz posve sigurnu metodu naučnoga istraživanja i izvrsno poznavanje jezika poljskoga i litavskoga. Znatna je njegova etimološka radnja: „O imieniu Polaków i Polski“ (Pamiętnik fizjograf. T. I.), gdje podaje tumač ovih naziva te istražuje, gdje se i kako javljaju od najstarijih vremena. Slični predmet obrađuje u raspravi „Imiona niektórych plemion i ziem dawnej Polsei“ (Pamięt. fizjograf. T. II.), a mnogo nova svjetla — i poslije Miklošića — unosi u pitanje o poljskim vlastitim imenima mjestâ i ljudi radnjom „O imionach własnych polskich miejsc i ludzi“ (Pamięt. fizjograf. T. V. i VI.). Etimologije pojedinih riječi razjašnjava u „Wielk. Encykl. powsz. illustr.“ i u „Prace filolog.“, kojima je bio marljiv suradnik. U područje etimologije pripada i rasprava „Mémoire sur l'influence de langues orientales sur la langue polonaise“ (u T. II. Actes du VI. Congrès international des orientalistes, tenu en 1883 à Leide), u kojoj govori o elementima jezika jevrejskoga, arapskog, persijskog, tatarskog, turskog i mađarskoga u jeziku poljskome. U predavanju, što ga je čitao na 3. kongresu poljskih historika u Krakovu a štampao u XIV. knj. „Wiśłe“: „Śrzedkowość polszczyzny“ iznosi i dokazuje misao, da po nekim osobinama poljskoga jezika, kakvih ne pokazuje nijedan drugi slavenski jezik, valja zaključivati, da između slavenskih jezika poljski zauzima „središnji položaj“, t. j. u krajevima, gdje danas stanuju Poljaci,

Slaveni su se posljednji put nalazili u zajednici i odatle ponijeli zajednički jezik, koji se izatoga razvio u pojedine grane.

Objelodanjujući ove i mnoge druge manje radnje Karłowicz je kroz 30 godina neumorno kupio i leksičku građu, koju je potkraj života stao obrađivati u tri smjera. Godine 1898. počeo je izdavati zajedno s A. Kryńskim i W. Niedźwiedzkim *Słownik języka polskiego*, od kojega je dosada izišla polovina (tri knjige do slova *O*). Ovo djelo već obiljem materijala, a pogotovu naučnom obradbom znatno nadilazi rječnik Lindeov. U njemu se nahode riječi živoga i literarnoga jezika, i to od najstarijega doba do danas, a jednaka se pažnja daje dijalektima. Riječi se potvrđuju primjerima iz pisaca različitih epoha; pokazuje im se izvor i uz njih se navode svagdje sinonimni izrazi. Rječnik je zasnovan na historičkoj osnovi, ali je tako udešen, da može poslužiti svim literarnim potrebama. Za nj je Karłowicz sastavio točan plan, po kojemu ga je obrađivao s pomenutim svojim pomagačima, koji će sada to važno djelo nastaviti i svršiti. — Drugi je rječnik Karłowiczev počeo izlaziti nakladom krakovske akademije god. 1900. pod natpisom *Słownik gwar polskich*. Do godine 1903. izašle su tri knjige (do slova *O*), a građu za ostale tri knjige ostavio je Karłowicz većim dijelom obrađenu u rukopisu. Za štampu će je prirediti W. Taczanowski i H. Łopaciński. Ovaj rječnik obuhvata sve dijalekte, što se nahode u velikom etnografskom području poljskoga jezika. Kako je izdrađen s divnom točnosti, bit će on od neiskazane koristi za poljsku gramatiku, etnografiju, povijest i t. d. — Ni treće leksičko djelo nije Karłowicz dospio svršiti: *Słownik wyrazów obcego a mniej jasnego pochodzenia, używanych w języku polskim*. Od ovoga je rječnika izdao o svom trošku

prva dva sveska (Kraków 1894. i 1895.), koji obuhvaćaju slova *A—K*. Za dalje sveske nalazi se građa priređena u rukopisu, te će se zacijelo i oni objelodaniti. Ovdje on objašnjava zamršenu genealogiju tuđih riječi, koje su ušavši u poljski jezik tako promijenile svoj oblik, a kadšto i značenje, da se s teškom mukom može pokazati njihov izvor. Karłowicz se latio posla s potpunim poznavanjem svih pomagala, koja u ovakom istraživanju podaje opća lingvistika, te je vrlo sretno rasvijetlio mnogu tamnu stranu poljskoga jezičnog blaga. Resultati ovih studija ušli su i u njegov „Słownik języka polskiego“.

Uporedo s filologijom stao se Karłowicz 70-tih godina zanimati i za etnografiju. Već je onda mislio na sistematično skupljanje narodnih umotvorina te je u tom smjeru objelodanio nekoliko manjih članaka, a godine 1882. javio se s ovećom raspravom „Studja nad treścią i formą pieśni ludowych polskich“. U područje etnografije ide donekle i njegova znatna radnja „Hata polska“ (Pamięt. fizjograf. T. IV.), u kojoj podaje opis poljske kuće, njezin razvoj, nomenklaturu i etimologiju riječi, koje se tiču kuće i njezinih sastavina. Veliku je radinost u folkloristici razvio Karłowicz istom onda, kad je preuzeo uredništvo *Wisła*. U njoj on sam piše cijeli niz članaka o najrazličnijim pitanjima, traži i nalazi vješte suradnike, priopćuje metodičke upute, provodi sistematiku, stvara osobitu, stalnu rubriku „poszukiwania“, koja s vremenom izlazi kao jedan od naj-savršenijih kwestionara slavenske folkloristike. Pod redakcijom Karłowiczewom „Wisła“ se tako razvila, da su po njezinu ugledu i drugi Slaveni osnovali svoje folklorske časopise. S njome se u Poljskoj počinje folklor obradivati kao nauka, a to je poglavita zasluga Karłowiczewa. Od mnogih njegovih članaka u „Wisli“

navest će se ovdje samo tri. U I. je knjizi priopćio raspravu „O czarach i czarownicach w Polsce“, gdje najprije obilno govori o čaranju i vješticama u Poljskoj u naše doba, a onda podaje historičke podatke o tom predmetu. U knj. II., III. i V. izlazi njegova velika rasprava „Podanie o Madeju“, u kojoj ulazi u trag tome motivu u tradicijama različitih naroda i pokazuje metodu, kako valja obrađivati ovakve predmete. U knj. III., IV. i IX. nalazi se temeljita radnja „Systematika pieśni ludu polskiego“, gdje je prihvatio sistematiku narodnih pjesama Childovu („The English and Scottish popular ballads“) te je primijenio na poljske narodne pjesme (epskoga sadržaja). U „Mélusini“ je god. 1900. izišla njegova rasprava „L'obole du mort“, a u Jagićevu „Archiv“-u (1900.) „Germanische Elemente im slavischen Mythos und Brauch“. Mnoštvo većih i manjih članaka folklorističkih (n. pr. Antichrist, Bog, Chata, Czary i czarownice, Dusza w anthropologiji i t. d.) priopćio je Karłowicz u „Wielkiej Encyklopedji powszechnej illustrowanej“, kojoj je bio urednik u folk-lorskom odjelu. Na međunarodnom kongresu u Stockholmu (1889.) čitao je raspravu „O potrzebie reformy w porządkowaniu przedmiotów w wykładzie mitologii“. Tu izvodi misao, da je prvotna mitologija upravo filozofija i da se sistem mitologije treba da podudara sa sistemom filozofije. Karłowicz sa svojim mišljenjem nije ostao osamljen: njegovu je klasifikaciju mitologije proveo Federowski u svome znamenitom djelu „Lud białoruski na Rusi Litewskiej“ (Kraków, T. I—III. 1897.—1903.). — Kao urednik „Wisły“ pokrenuo je Karłowicz „Bibliotekę Wisły“, od koje je dosada izašlo 15 manjih i većih svezaka, napunjenih krasnom građom iz svih područja folklore.

I poljskoj nauci i uspomeni Karłowiczevoj „Wisła“ se odužila izdavši ove godine knjigu „Życie i prace Jana Karłowicza“. Pored potanko prikazana života i svega rada Karłowiczeva nahode se u toj knjizi i „Wspomenia“, u kojima i domaći i strani naučnjaci, koji su bili u kakvoj naučnoj svezi s pokojnikom, pripućuju o njemu svoje uspomene i dojmove. Ove uspomene rječito govore, da Karłowicz — i kao čovjek i kao naučnjak — pripada među najvrednije i najsimpatičnije Poljake.
